

EUSKAL IZENEN IDAZKERA BALPUESTA'KO IDAZKERA

Larruki au ez da gotzai batena, Errege batena baizik. Bañan, alaz ere, gotzai-idazkien sail ontan bear du aurkeztua, eta ikertua. Balpuesta'ko gotzaien idazki guztiei asiera ematen diena bait da.

Errege ori, II Alfontso dugu; Asturietako Erregea; Edestiak "Castos". ots. "Ezkondu Cobeia", "Ezkongea", izen-ipiñi diona. Zentzu or; bait du, edeskietan, berez "garbia" esan nai duan laterazko "castus" itzak. Orixe ainzuzen, ezkongea, adierazi naiez esan oi zaio "Erregin Neskutsa", "The Virgin Queen", esamesen runrunera ain "neska utsa" izan ez ornen zan Inglannderriko I Elisabete'ri ere.

Gure erriak, ez dakit, Elisabete Erregiñari zer izen emango lioken. Bañan bai zer esanen zion, seguruaski, egiaz oitura garbiko gizona izan ornen zan Alfontso Erregeari: "Alpontxo Mutilzarra", gexur utsezko begirunkereri edo errespetukeritan ibiltzeke. Izan ere, Errege ura, ez bait zitzaion oso-osoan arrotza.

Erdi-Euskalduna erdi-Bisigota zan bā II Alfontso Asturietako Erregea. Erdi-Bisigota, FRUELA aitaren aldetik; Erdi-Euskalduna, berriz, MUÑA amaren aldetik.

Mintzatua naizela uste dut Muña ta Fruela'ren arteko edeski polit artaz: 757'an jazten du I Fruela Bisigotak Asturietako buruntza. Berealaxe asten zaigu euskaldunen aurka borrokan. Izan ere Errege Bisigotiar bat Euskaldunei gudarik

'' Ezezaguna egingo zitzaion bearbada norbaiteri "edeskietan" itza; "edestietan" esaten bait da maizenik. Bañan "edeskietan" obeto esana dago. "Edesti" xeetasun-gaindiko itza da: Abstraktoa. Orregaitik, "Edestia", bat bakarra da, gogapen bat besterik ez dalako, gogapeu utsa, mamitasunik gabea. Ez daiteke ikusia izan: ezta'e entzuna, edo ukitua edo usaitua ala dastatua. Xeetasun ororen gaindik dagoalako, gertakizun guztiak cifra "edesti". Zintzoago esanik, gertakizun danak dira "edestiaren" barrutiko "zerbait". "Zerbait" oietako bakoitzari esaten zaio "edestiak"; gertakizun bakoitza bait cla "edeski" bat. Eraberean, Olerkiak, asko. Edestia, bat bakarra; edeskiak, asko. "KI" atzizkiak, adimenaren munduko "gogapen utsa" besterik ez dana, mundu gorpuzkoi ontako "gauza" biurtzen bait du.

egiteke ez bait litzake Bisigotiarren Errege izango. Ez Errege ta ez beste ezer. Deus ez!

Euskaldunen aurka ibilli zitzaigu I Alfontso, Fruela orren aita ere. Alfontso orren leenagoko biek ez zuten ortarako astirik izan: Fabila'k, erregetza artu ta laister, eizean ari zala, otso batek il zualako; eta, Pelayo'k, buruntza buru-gaiñean gordetzea naiko eginkizun bazualako; naiz bera, esan oĵ dan bezala, erregejatorrikoa izan, erregeen jatorriko buruzagi geiagorik bai bait zuan an bere inguruan, arabitarren erasotik igesi Asturietara bilduak. Bisigotiarren buruzagiak oro, berriz, -errege ankaz-gora-jaurtitzaille eta erregeei-lepoa-moztutzaille yayoak ĵaki! Pelayo beraren aurreko Erregeak, bai, Errodrigo'k, setatsu jarraitu zuan bere aurreragokoan jardunkera. Ala, euskaldunen aurka Iruña borrokatzen ari zala arrapatu zuan musulmanen ugaldeak.

Orrela, sendo jarraitzen zuan Euskaldunak ankapetu nai izateko Bisigotiarren oitura zaarrak: Errodrigo - I Alfontso - F Fruela - III Alfontso..., Euskaldunek, Basconĵ'ko dukaterriaren kerizpean aurrena eta gero Naparroa'ko Erreiñuaren babe-sean alkaturik indar artu zuten arte.

Orra bá or I Fruela.

Errege Bisigotiarrek lenen bearkizuna izan zuten Euskaldunak menderatu bearrak ziralako ori bete nairik, orra orI Fruela Autrigoi en lurretara sartuta.

Euskaldunak oartzeke sartu dalarik, bildu du katigu-sail aski ugarĵ bat. Emakumezkoak geienak. Gizonezkoak, Errege atzerritar lapurrari erantzun egokia ematea gertutzeko, mendira alde-egiñak bait dira. Emakumezko baĵtuen artean, gazte bat, Muña, neska ederra ta polita benetan. Neskaren edertasunak bereganatu du Errege basatiaren biotza. "Neretzat nai dut nik neska ori", oi u dagi zaldigaiñetik, neskaz erabat maitemindurik.

"Irrintzi bat entzun da goiko tontorrean". ²⁸

XX mendean Frankotarrek bezala, VIII'ean bazekiten Bisigotiarrek irrintzi arek zer esan nai zuan; eta Asturietarako bidea artu zuten iraduz.

Bere alboan eraman zuan bidaldi guztian Erregeak bere maite kuttuna. Eta berarekin ezkondu zan Obeto'ra, ots, Obiedo'ra iritxi ziranean.

Ikus or, Erregin biurturik, katigu artua izan zalako, berez mirabe "serva" izan bear zuan neskatil "baskoia". Errege eta Erregin oien maitasunaren zitu izan zan II Alfontso Erregea "Mutizarra". ²⁹

Bere amaren lurretan ari izan zitzaigun beraz II Alfontso Balpuesta'ko elizba-

⁸ Gudatekoan Eusko-Gudarien ereserki biurtu zan abesti orren itzak, il-berria dan Bizkai'ko gudari ospetsu batenak dirala, idatzi du egun auetako batean, DEIA egunerokoan, nik eza-gutzen ez dutan batek. Ez da egia esan digun ori. Bertso oiek "Uxola"renak ditugu. Badira urte batzuk beste ezezagun batek DEIA'n bertan bertso beroien egilletzat Monzon aurkeztu zigula. Nik banekian Uxola'renak zirala, baiñan ziurtasun osoaren billa, Uxola berari idatzi nion; eta, gero, ZER aldizkarian argitaratu nuan Uxola'ren erantzuna, bertso oiek noiz, nola, eta zergaitik sortu zituan esanez. Bakoitzari berea. Ori bait da gizabidea.

²⁹ "Baskoia" esaten dio Muña'ri III Alfontso'ren Kronoka'k naiz neskatil ura seguruaski Autrigoitarra izan: "Muniam quendam adolescentulam ex Vasconum praeda": "Katigu artutako Bas-koi en arteko neskatilla; Muña zeritzana". "Sensu stricto", "itzaren zentzu motzean", gutxi-gora-bera gaurr-egungo Naparrei esan oi zitzaien "Baskoiak". Baiñan badirudi izen orri Eus-kaldun guztiei emateko oitura oso goiz sortu zala. Akitani'ren erdian, Naparroa'tik arras urruti,

rrutia. Elizbarruti ori... "sortzen?", "sendotzen?". iNoren aurka sendotzen? "Arabitarren aurka? Bere larrukian aipatzen dizkigun babes-lege arrigarrien eta emaitza oparoen bidez, Eliz berri ura Arabitarren aurka sendotzen? Baiña, ez Erregeak, ez Erregearen doai guztien artzaille izan zan Jon Gotzaiak ez dute beren idazkietan Arabitarrik aipatzen. Ez da idazti oietan Arabitarren bildurrik batere agertzen. Eta Erregeak bere larrukian damaizkin lege eta zigor-meatxuak ez dijoaz musulmanen aurka, Balpuesta'ko eliz-aberastasunen ebasle izan daitezkean Aundjki kristauen aurka baizik.

Elizbarruti berriaren sorkuntzari dagokionez, berriz, nere ustez, Erregea ta Gotzaia biak ditugu, biak batera gajñera, euskalerriko elizbarruti berri aren sortzailleak.

Ortaz, ordea, beste batean mintzatuko gera. Ema'eiogun orain begiraldi bat, I Alfontso Erregearen larrukian agertzen zaizkigun erri-izenen zerrendari.

ORRUNDIA	SOMBRANA	VALDEGOBIA
SUVAÑARIA	CANCELLATAM	VALLEIO
LOSA CIELLA	CHARCESEDO	PONTACER
PENNAM	VILLAM LUMNOS	BUSTO
PENNILLA	RODIL	FRESNO
RIANTA	OVETO	OROÑ
	CASTELLI	

ORRUÑDIA.- Ablatibu-eran datorkigu izen ori II Alfontso'ren larrukian: "Dono etiam huic praefatae Ecclesiae proprios terminos de Orrundia": "Nere neronen ("propios") alorrek ere badamazkiot aitatuko Eliz orri". Ez-aztugarria, benetan, esakizun ori. Erregea, gotzaigo berria sortzerakoan bere amaren lurretan ari zala adierazten bait digu; eta bere amarengandik ondarez, ots, erentziz, artutako ontasanak zirala gotzaigo ari ematen zizkionak: "propios": "bere-bereak": amagandik artuak.

Beraz, alde ortatik so-egin ezker, II Alfontso, Euskalerriko zoko Autrigoi artan Asturietako Errege Bisigota bezala ez baiña, ama Euskaldun Autrigoi baten seme Autrigoi Euskaldun bat bezala jardun zitzaigula esateko, naiko eskubide badugula dirudi.

'Ez ote zegoan bá gure sarkaldeko Gobiaren polit ori, une artan, Asturietako Errege Bisigoten mendean?...

Geroago, baiñan benetan, saiatuko gera galde kezkararitxo orri kixazko erantzun bat billatzen. Itzuli gaitezen orain Orrundia izenera.

Itz, ori, "A" artikulua kenduz gero, ORRUÑDI agertuko zaigu. Baiñan, artikulua ta guzti, Araba'n bertan, antziña Bardulitarrena izandako lurrean baiña Baskoiekingo mugaren alboan, Trebiño'ko Albaina'n aizuzen, badugu larrukikoaren izen ber-bereko txoko bat: ORRUNDIA.

Ñaiz, "O" nekerik txikieneko legearen araura "U" biurtzen dan bezala, "U"

Garona Ibaietik aski bertan, izan zan Condom izeneko erri bat, gero gotzai-uri izatera iritxi zitzaiguna. Bai al dakizu nola esaten zioten Erromatarrek ere V mendea Galietara sartu bezain laister asi ziran Akitaniar guztiei "Vascones" edo "Wascones" esaten. Lenago ere, II mendean, "Vasco" da, geiagoko zeaztasunik gabe, Silio Italikok Euskaldunetaz ari danean erabiltzen duan itza.

alderantziz oso gutxitan "O" biurtu, noizbeinka gertatzen zaigu gure Euskeran azkeneko biurketa ori ere.

Ala, adibidez, IX mendean bertan, gure ORDUÑA'ri, "URDUNIA" esaten dio Asturietako III Alfontso'k bere "Kronika" ospetsuan: "Alaba namque Bizcai, Alaone et URDUNIA a suis incolis reperiuntur semper esse possessae": "Gauza jakiña da, Araba bezala Bizkai, Alaone, eta URDUÑA, beti bertako semeen eskuetan egon dirala". (Urduña idatzi dut, "NI" izkiak orduan "Ñ" agoskatzen ziralako).

Or dakusute Bizkaitarrok zuen lurralde bikaiñaren izena idatzirik ematen dau lenen dokumentua. Oartu zarate noski, IX mendean, Kronika zaar orrek ez dautsola BIZKAIA esaten, BIZKAI baizik; izan ere, ori bait da, nere uste apalez, bere egiazko izen jatorra: BIZKAI. Diptongo-eran agoskatua? Galde orrek erantzun euskaldunik ez dau. Agoskera, esaldiaren barruan artzen daben egitekotik datorkie bá gure itz guztiei. Eta, baita, Euskerak ain berea daun "azentu" edo atsketa melodikoaren araura esaldi osoaren barruan aurkitzen diran tokietatik ere.

"U" izkia, gure Euskeran, "O" biurtuzale ez dugula esan dut, biurketa ori nekerik txikieneko legearen aurka doalako. Bañan "O" bai, "O" "U" biurtuzale aundia dalarik, iñork ezin ukatu izango digu, III Alfontso'ren "URDUNIA" ura, ango euskaldun Autrigoiek "O" "U" biurtuz Urduña agoskatzen zuten ORDUNIA bat ederki izan zitekeala: ORDUÑA, "NI" oiek Ñ" esaten ziralako Lege beraren araura jatorrizko "O" "U" biurturik larrukiko Orrundia Orrondia ba'litz, badira sei, "ORRO" aurrizkia daramaten toki-izenak Araba'n bertan: Orrobi, Orroiturri, Orronbaltzo, Orrones, Orrostau, Orrostuia. Ta baita abizen-sail bat ere, Kerexeta'ren Iztegian ikusi dezakezunez: Orro, Orru, Orrondo, Orrue, Orroz, Orruña, Orroma...

—Aizak, Bixente: "orro" edo "orru" "ez zaiok bá basapiztien abotsari esaten? Or dek, mutil, "Orrundia"ren etimologi ziburra: Orru-Aun-Di-A, Orru-Un-Dia, Orru "El Lugar de lo Grandes Rugidos" gazteleraz, toki artan basapizti asko zala adierazteko. 'Ez al zaik orrela iruditzen? — Ez bá, adiskide. Ez zaidak orrela iduritzen; oso-osoa beste erabateko bait dek euskal-toponimia.

—Nik ere badiat beste etimologi bat, Bixente. Orrundia ura Urrundia izango bagenukek, Urrundia, "Urrun-Di-A" ori, "El Conjunto de Lejanías" izango ueke. Oker al nabillek? — Bai adiskide. Oker abil i ere. Lendabizi, gure izketan euskaldunok "O" izkia "U" biurtzen ez diagulako; eta, bigarren, ire etimologi orrek ere euskal itxurik ez dikelako.

—Zer ote dek bá, ORRUNDIA'ren etimologia? — E'tzekiat, Nik, bildur aundiz, eta batera eskiertasunik gabe, jolasketa-eran, Orrundia ura ARRUNDIA izan daitekeala esango nitek. Eta ortik asiko nindukek etimologi baten billa. Ori ontzat artzekotan URRUNDI, Arrundi'diren biurketa izanik, "Lugar de Barrancos" irtengo litzaigukek.

Eragozpen bat bakarria diat ori egiazkotzat eman aal izateko: "O" oso errez "A" aldatzen zaigukela (artoburu, artaburu; garodi, garadi; astoburu, astaburu, eta abar). E'tzekiatela, ordea, "A" orren errez "O" biurtzen zaiguken.

Itzaren erdian UN bat agertzen zaiguk: "Orr-Un-Di-A", baiñan orrek ez zidak kezkarik ematen, "UN" atzizki toki-adierazle ezagun bait duk. Txit ugaria Napparroa'ko toponimian: Irurtzun, Arizkun, Uzukurun, Uz kudun..., ata euskerazko toponimiak maiz ematen bait zizkiguk bi atzizki dituzten izenak. "A" "O" biurtzen ote dan jakitea dek nere kezka. Norbaitek ori gertatzen deken itz batzuk ezagutuko ba'lizkik, eskertuko niokek, itz oiek eskuratuko ba'lizkidakek.

Dana dala, ziur negok, izen ori, ORRUNDIA, ezpairik gabe Euskalduna dala, baiñan ezin esango diat eskierki bere etimologiarik".

Badira larrukiaren izen-zerrendan beste era bateko izenak: itz arruntak, gauzen izenak leku bereizien izenak baiño geiago: "palabras comunes" gazteleraz.

Ala, adibidez, VALLEIO ("vallejo", "vallecillo"), PENNAM ("peña"), PENNIELLA ("peñita"), FRESNO (zugaitz-izena), CASTELLI ("del castillo"), LOSA CIELLA ("losita") CANCELATAM ("enverjado").

Itz oietako batzuk, edo danak, larruki ontan badaiteke toki-izenak izatea. Gaur bertan ere badira bá orrelako toki-izenak eta abizenak. Era ortako abizenak, berriz, toki-izen izanak ditugu abizen izan aurretik.

VALLEIO. Gaur, Vallejo, abizena dugu. Aski oiturazkoa arabarren artean. Badirudi gure larrukiko au euskal-itz baten laterapena dala. Ez da beintzat toki bereizi baten izena, edozein arantxo edo ibartxorentzat balio dezakeana baizik, toki-izen bereizia bere atzetik bait datorkio: "Subtus carrera usque ad Valleio de fonte Charsecedo": "Gurdibidearen azpitik Karsezedo'ko iturriaren ibartxoaraiño"

Bada VALLEJO ori euskal-abizen bat izan daitekeala dionik, RALLES beintzat Euskalduna lez dakar bere iztegian Jaime Kerexeta'k. eta Lopez Mendizabal tolosarrak, abizen ori — "brezo" esan nai omen duan "aillar", "aillas" "ailles"tik ornen dator.

Batere atsegin ez zaidan etimologia. Itz oiek ez bait dira gaiñera itz euskaldunak, "ailles" izan ezik. Baiñan "ailles", Baztan'en, gaizki arrotutako ogiari esaten zaio: "ogi aillesa".

Alare, Vallejo'ren euskalduntasunaren alde egon daitezke, Ballestegi, Balles-teginea (biak abizen tolosarrak), Ballearena, Ballena, Ballibar, eta oien antzeko euskal-izen eta abizenak. (Ikus Kerexeta'ren Abizen eta Armari Euskaldunen Iztegia).

PENNA, PENNILLA: (agozkeraz Peña, Peñilla). Larruki onek dioskunaz landa ere badugu izen oien ezaguerarik ugari. Aurrenekoarena batez ere.

PENNILLA, Gobiaran'go Bobeda'n, toki menditsu baten izena zan 1745'an. "PENILLAS", Gobiaran'dik ez urruti, Barrio'n, beti ere Autrigoien lurtean, 1715'an soro batena. PENILLA ALTA, 1793'an, Gobiaran eta Kuartango arteko muga-toki batena.

Askoz leenago ordea, 1352'an, Araba'ren beste muturrean, Roitegi eta Arana'ko Sanbizente'ren arteko muga-tokiari, PEÑIZ esaten zitzaion.

Erdiaroko Peñiz orrek euskal-itxura aundia damaio PEÑA abizenari.

Eta ez da, ortan, bakarra. Itxura bera bait damaiote, Araba'n bertan PEÑA-GOBIA (Gobiarean'go Tobillas'en, 1849'an), PEÑALANA (Bernedo'n Erdiaroko 1292'an), PEÑALATS (Labastida'n, 1849'an), eta gaur oraindik bizirik dirauten PEÑARAN (Loza), PEÑARIKEA (Gamarra), PEÑASOA, (Agurain), eta oien antzeko toki-izen eta abizen euskaldunek.

Zergaitik luzatu naizen izen onen zeastasunak agertzen? PEÑA, Euskalerrian ain ugari dakusgun abizena, gaztelerazko "peña"rekin zer ikusirik éz duan euskal-abizena dala beti uste izan dutalako.

Ontan ordea ez dator nerekin bat Jaime Kerexeta. Entzun egiozute: "PEÑA": probablemente es el castellano "peña", a no ser que sea una variante de Beina, Beina, Baña". 30

Azkue aundiaren iztegiak, auxe diosku: "BEINA, (bizcaino común), hierba de las orillas de los arroyos y que comen los barbos". Ez dabil beraz oker On Jaime Kerexetatarra. "Beina">"beña">"peña", etimologigintzarako bidean errez onartu daitezkean aldakuntzak bait ditugu, "IN" "Ñ" errez biurtzen dan bezala, "B" eta "P" ere alkarren artean errez aldatzen diran izkiak izanik: "barkatu", "parcatu"; "pake", "bake", "berbiztu", "berpiztu..."

Zail gertatzen zait ordea, lats-bazterretako belar baten izena abizen baten oiñarri izan daitekeala baieztatzea.

Bai. Egia da altza ere ibai-ertzetako landarea dugula, baiñan alatagutziz abizen eta toki-izen ugari sortzeko gai izan zaigula. Altza, ordea, zugaitza da. Bere nortasuna badu. Beina, berriz, gieinik urpekoa dan batere nortasunik gabeko belartto izkutu bat besterik ez.

Alatagutziz, nik ez nieke aurkarik egingo, nere ustez beti ere Euskalduna dan PEÑA abizena "BEINA" belarraren izenetik datorrela uste dezaketenei.

Penna'ri, "Pennam rubiam" esaten dio larrukiak: "De foz de Busto usque ad Pennam rubiam; de Pennam rubiam usque ad S. Christophorum": "Busto'ko arrupe-bidetik Aitz orailleraiño; Aitz orailletik, Kristobal Doneraiño". "Rubio", "rubia", euskeraz, "oraila" esaten dugu, zoritxarrez "rubioa" esaten ez dan tokietan.

Gogora datorkit, Lizardi'ren jaiotzatiko eungarren urtea ospatzen ari geran ontan, zeinien txukun erabilli zuan itz ori, legorte aundi bat adierazteko, eguzkirik-eza era ontan agertu zuanean:

"Anitz egunez ez gera alaitu lurtarrok:
Yaun orail eder legorteen aita
katez loturik egona baita
odei bustien sabelean".

"Orail", lateraz, "rubeus" da, emakeran "rubea". Larrukiak bi aldiz "rubia" dakar. Geroagoko aldakuntza seguruaski; larruki auek mendeak-zeiar sarri izan bait dira lardaskatuak.

Esan dedanez, "Aitz" bat ez ez "Aitztto" bat ere aipatzen digu larruki onek. Ori esan nai bait du PENNILLA itzak: "...de Rodil usque ad Pennilla": "Rodil'tik Arkaitz Txikiraiño". Geroxeago, berriz, PINIELLA esaten dio Pennilla orri: "de Piniella lombo lombo usque ad summum Pozos": "Aitz Txikitik maldaz-malda goiko Pozos'etaraiño".

Bi gauza oarrerazi nai nizkieke irakurleei bi itz oiei-buruz:

— Aurrenekoa: Gure "LL"ren soiñua emateko "ILL" erabilli zitala lumalariak edo, berdin dana, "IELL", "E" ori "1" agoskatzen zutelako. Laister asiko dira lumalari zar aiek "LL"ren soiñu ori bera emateko "LH" erabiltzen.

Bigarrena: Bi "lombo lombo" oiek, larruki au idatzi zuan lumalariaren euskal-

³⁰ Jaime de Kerexeta: *"Diccionario Onomástico y Heráldico Vasco"*. Bilbao, 1974. "Euskera-zaintza"ko idazlan auek idazterakoan oso-oso maiz erabilli oi dedan liburu bikaiña,

duntasuna, oiuka lez ari zaizkigula adierazten: Laterazko itzak erabilliz, esakizun ortan, euskeraz mintzatu bait zitzaigun. Lateraz mintzatzekotan, "de lombo in lombum" bearko zuan idatzi: "maldatik maldara" edo "per ipsum lombum": "maldaz-malda". Ori adierazteko itza bikoiztatzeko utsa, "lombo lombo", "maldaz malda" (laburki ta polito larrukiak "malda-malda"), euskal-morfologiari dagokion era bereizi bat da! Zearo latiñaren era guztietatik ezberdiña!

FRESNO, Araba'n toki askoren izena dala diosku Lz. de Guereñu'k: "barranco, peña, labrantio, término, etc.". LOS FRESNOS, berriz, Laminoria'ko alor bat omen da, ta Gobiaran'go Billanueba'n lats edo errekatxo batena.

Larrukiko, Fresno'k, ordea, toki-izena dirudi. Eta, orra or, arazo pittin bat nola agertzen zaigun: "FRESNO" ez da latera. Ez erdiaroko, ez Erromateko latera. Lateraz FRAXINUS esaten zaio "fresno"ri. FRESNO erromantzea da: Gaztela'ko erromantzea. IX mendean, ordea, erromantzerik ez zan. Beraz, itz ori XII mendean gero sartu zan. Ainzuzen XIII'ean agertzen ornen da aurreneko aldiz, esku-zidatzi batean³¹. XIII mendean gero sartu zitzaigun, beraz, itz ori gure larrukira.

Itzak sartu, itzak kendu, eta itzak aldatu, milla deabrukeri egin bait dira mendez-mende gure dokumentu zarrekin.

"Fresno'ren ordez, "zer idatzi ote zuan IX mendearen lenen urteetako lumalari zaar arek? LIZARRA?

Gereñu'ko Loperena'k aipatu digun Laminoria'ko "Los FRESNOS" ori beintzat LIZARRETA, LIZARRAGA, LIZARDI, edo orrelako zerbait izanen zan; Laminoria'n ia atzo-atzo arte iraun bait du Euskerak bizirik.

Izen euskaldunekin egindako deabrukeriak aipatu ditut. Ezin izan du Laminoria'k ere deabrukeri oietatik aldegin. Bere izena, —nolako izen polita!,— zakarki LA MINORÍA idatzirik sarritan ikusiko bait duzu. Benetan polita Araba'ko Entzia-Mendiko arantxo orren izena: "Oria" erreka ba'da, LAMIN-ORIA "Rio de Ninfas" izango bait litzake!

LOSA CIELLA: Orrela dakusgu larrukian idatzirik: "Superadiitio in loco quem vocitant Losa Ciella Formal cun suis terminis": "Lengoetaz gaiñera ("superadiitio"), badamaiot baitare Losa Ciella esan oi dioten lekuan Formal bere lurrekin". "Losa"k eta "Ciella"k biak batean bear lukete idatzirik egon, eta euskeraz, "losatxo" izango lirake.

"Losa, gaur, Gobiaran'ekin muga egiñez, Burgos'ena dan Aran Autrigoitar baten izena da. Euskal-toponimi ugarikoa. Erdiaroan, Lausa idatzirik ikusiko duzu beti. "O"ren otsa idazteko "AU" erabiltzea, anitz oiturazkoa bait zuten lumalari zar aiek.

Ainzuzen, beñ-edo-beñ izan ezik, gure Gobiaran'en izena, arrigarriki, Val de Gaubea edo Val de Gaubia ez baiña VAL DE GOBEA edo VAL DE GOBIA idatzi ziguten beti. Eta ori izan du arrezkeroko bere izena, Euskaltzaindia, arrazoibide guztiak urratuz, parragarriki, GAUBEA izendatzera etorri zaion arte.

LOSA edo LOZA'ri dagokionez, (Biak itz bat bera bait dira), zalantzarik gabe diot gaztelerazko "losa" eta "loza"rekin deus ikusirik ez duan izen eta abizen euskaldun baten era bi dirala. Beraien euskalduntasunari indar ematera datoz, bieta-

³¹ Martín Alonso: "Enciclopedia del Idioma". Madrid 1958.

ko bat embortzat a^rturik, Euskerak sortu dituan izenak: Losuaga, Losue, Losarte, Lussarre, Lozagirre, Luzarraga, Lazada, Lozaga, Lozkoin, Losaeta, Luzain, Lazaran..., eta ainbat eta ainbat geiago.

Nere ustez izen oien danen itz-ama LOZA, ots, LOTZA izango litzake. Loza, Losa, eta zer esanik ez Lusa eta Luza, bere aldakuntzak dirala iduritzen bait zait.

Ez dakit, ordea, LOTZA'ren etimologia zer izan daitekean.

Agian... agian... agian...LOI-TZA?

CA.NCELLA TAM: Ez da itz adi-erreza. Emen "esiduna", "esitua", esan nai du. Ortik ote datar gaur Gobiaren'en ugari dan BARRED() abizena? Edota "Barre" eta "Do" atzizkiz osotua ote dugu, "Remedo" "Sagrado" "Kaizedo" ta orrelakoen antzera? Ikusi dugu nola beste izen bat ere larruki ontan agertu zaigun: PINILLA. Pinilla ori "piñuttiki" zala uste ote izan ote du norbaitek? eta ortik sortu ote da Gobiaan'en ain sarritan agertzen zaigun PINEDO Abizena? Naparroa'ko Erronkari'n bezala Araba'ko Gobiaren'en ere berez sortzen da piñua. Oparo gaiñera. Erronkari'n, euskera bertan itzegin dan bitartean LER esan oi zaio piñuari eta LERDI piñediari. Nola esaten ote zioten beren piñuari Autrigoitarren lurreko Gobiarendarrek? Eta Araba'ko abizen arrigarrietaz ari galararik, esan cE. edan CALLEJA ere abizen arabarra dala; Kantauri mendi-lerroaren goi-maldan. Errioxa arabarrean dagoan Kripan izen duan errikoa. Orkoa zan jatorriz, liburutxu txiki-txikietan ume-ipuiak argitaratzen eta txakur aundi baten truke saltzen, bere burua España osoan ain ospetsu egin zuan Calleja jauna ere. Agoz-agozko esatera billakatu zan garai batean Ondarrabi'tik Kadiz'era, "tiene más cuento que Calleja" esatea, norbait ez-fidagarria zala adierazteko.

Ta, Larrukiko Cancellata'ra itzuliz, "zillegi ote zait Cancellata ari "esparru" biur-tzea?

"De alia parte uske ad Cancellata'n; de Cancellata usque ad fontem Sonbrana" --- diosku larrukiak: "Best'aldetik Cancellata'raiño; Cancellata'tik Sombrana'ko iturriraiño".

**T

—Uste al dek ik, Bixente, VALLEJO ta PEÑA ta BARREDO ta CANCELATA ta AGUILAR eta ARROYO eta CALLEJA eta orrelako abizen oiek..., benetan uste al dek euskaldun izan daitezkeanik?

—Orra bá, adiskide. Gure Akesolo'tar Lino Euskerazaintzako Lendakari izanak bere bigarren abizena, OLIVARES, aldaketaz-aldaketa Olivares biurtutako euskal-abizen bat zala, dokumentuen bidez ziur egiztatu zuanez gero, ni ez nauk ausartzen Euskalerrian ugari agertzen zaizkiguken OLIVARES'en antzeko abizen oiei... euskalduntasunik ukatzera.

Baiñan luze noa-ta, utz dezadan gaiñerako guztia clatorren egunerako.

Latiegi'tar Bixente